

องค์ความรู้เด่น
กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

๑. **ชื่อองค์ความรู้:** แผนแม่บทแห่งชาติ ว่าด้วยการพัฒนาสมุนไพรไทย ฉบับที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔
๒. **ชื่อหน่วยงาน:** สำนักงานคณะกรรมการนโยบายสมุนไพรแห่งชาติ
กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

๓. **กลุ่มเป้าหมายกับผู้ใช้:**

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
กระทรวงพาณิชย์
กระทรวงอุตสาหกรรม
กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา
กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
กระทรวงมหาดไทย
กระทรวงศึกษาธิการ
กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกพืชสมุนไพร
ผู้ประกอบการโรงงานอุตสาหกรรมสมุนไพร
ผู้ส่งออก/นำเข้า วัตถุดิบและผลิตภัณฑ์สมุนไพร
ผู้ป่วยที่มารับบริการแพทย์แผนไทย

๔. **วัตถุประสงค์:**

รวบรวม วิเคราะห์ สังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาสมุนไพร ประกอบการจัดทำแผนแม่บทแห่งชาติว่าด้วยการพัฒนาสมุนไพรไทย ฉบับที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔ เพื่อให้เป็นที่ยอมรับและสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ผลิตภัณฑ์แปรรูปจากสมุนไพรไทย

๕. **ความเป็นมา**

“สมุนไพรไทย” เป็นสิ่งที่มีค่าอยู่ในวิถีชีวิตและสังคมไทยมาตั้งแต่ในอดีต ดังจะเห็นว่า “สมุนไพรไทย” เป็นส่วนประกอบในอาหารคาว-หวาน เป็นยารักษาโรค ใช้ในการดูแลสุขภาพ กระทั่งการเสริมความงาม และใช้เป็นยาอายุวัฒนะ ภูมิปัญญาเหล่านี้ได้รับการสั่งสม สืบทอด และพัฒนาต่อเนื่องสร้างคุณค่าและมูลค่าให้แก่สมุนไพรไทย จนถึงปัจจุบันที่ผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรไทย คือที่สุดแห่งภูมิปัญญาไทยและกลายเป็นหนึ่งในผลิตภัณฑ์ส่งออกสำคัญหนึ่งของประเทศไทย ภายใต้ชื่อ “Thai Traditional Product” และด้วยความพร้อมในเรื่องต้นทุน วัตถุดิบที่สามารถผลิตได้เอง ความสามารถในการกระบวนการผลิต ช่องทางและตลาดในการจัดจำหน่าย รวมถึงรูปแบบในผลิตภัณฑ์สมุนไพรที่หลากหลาย

กระแสความต้องการการใช้ยาสมุนไพรและผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น มีหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนจำนวนมากที่มีภารกิจเกี่ยวเนื่องกับการพัฒนาสมุนไพร และมีจุดแข็งในเชิงภูมิศาสตร์และความหลากหลายของพันธุ์พืชสมุนไพรที่ได้เปรียบต่างประเทศ แต่ประเทศไทยยังคงประสบกับอุปสรรคและปัญหาที่เป็นข้อจำกัดของการพัฒนาสมุนไพรให้เป็นสินค้าที่มีศักยภาพ ได้แก่ ปัญหาเรื่องอุปทานของสมุนไพร การกำหนดชนิดสมุนไพร ปริมาณ และคุณภาพของวัตถุดิบสมุนไพรที่ยังไม่เพียงพอ และชัดเจน การขาดทิศทางการวิจัยและพัฒนาสมุนไพรอย่างครบวงจร การขาดเป้าหมายที่สามารถตอบสนองปัญหาสุขภาพของประเทศและสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจที่ชัดเจน กระบวนการขึ้นทะเบียนยา

และผลิตภัณฑ์สมุนไพรที่เป็นอาหารเสริมและเครื่องสำอาง ยังติดขัดล่าช้า ไม่มีกฎหมายรองรับเฉพาะ การขาดกลไกของภาครัฐในการประชาสัมพันธ์และสื่อสารสาธารณะเพื่อส่งเสริมการใช้สมุนไพร เพื่อการพึ่งตนเองอย่างจริงจัง การขาดการทำงานเชื่อมโยงระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การขาดระบบและการจัดการฐานข้อมูลภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยและสมุนไพรไทย และการขาดกลไกการขับเคลื่อนในระดับนโยบาย

การที่ประเทศไทยจะมีการพัฒนาสมุนไพรอย่างต่อเนื่อง จริงจัง เป็นรูปธรรม และมีทิศทางได้นั้น จำเป็นต้องอาศัยแรงขับเคลื่อนที่มีความเข้มแข็งมากพอที่จะทำให้เกิดการปฏิรูปสมุนไพรไทย รัฐบาลโดยนายกรัฐมนตรี (พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา) จึงได้มีข้อสั่งการมายังกระทรวงสาธารณสุข ให้ดำเนินการร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงพาณิชย์ พัฒนาพืชสมุนไพรไทย ให้สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้เป็นที่ยอมรับและสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ผลิตภัณฑ์แปรรูปจากสมุนไพรไทยด้วย เพื่อเข้ารับข้อสั่งการดังกล่าว กระทรวงสาธารณสุขจึงร่วมกับกระทรวงอื่นๆที่เกี่ยวข้องรวม ๙ กระทรวง และภาคเอกชน ดำเนินการยกร่างแผนแม่บทแห่งชาติ ว่าด้วยการพัฒนาสมุนไพรไทย พ.ศ. ๒๕๖๐ – ๒๕๖๔

๖. กระบวนการจัดการความรู้

กระบวนการจัดการความรู้ แผนแม่บทแห่งชาติ ว่าด้วยการพัฒนาสมุนไพรไทย ฉบับที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔ ประกอบด้วย

๖.๑ การสำรวจความรู้ (Knowledge Identification)

-ศึกษาสถานการณ์การพัฒนาสมุนไพรทั้งในประเทศและต่างประเทศ

๖.๒ การสร้างและแสวงหาความรู้ (Knowledge Creation and Acquisition)

-แต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการ

-แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการ

-แต่งตั้งคณะอนุกรรมการ

-คณะอนุกรรมการสังเคราะห์องค์ความรู้ในการจัดทำแผนฯ

-คณะกรรมการอำนวยการพิจารณาองค์ความรู้ในการจัดทำแผนฯที่ผ่านการสังเคราะห์จากคณะอนุกรรมการ

-เปิดรับฟังความคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

-เสนอ(ร่าง)แผนแม่บทแห่งชาติ ว่าด้วยการพัฒนาสมุนไพรไทย ฉบับที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔ ต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณา

๖.๓ การจัดเก็บและสังเคราะห์ความรู้

-จัดเก็บ วิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ความรู้ผ่านการประชุมคณะกรรมการอำนวยการ คณะอนุกรรมการ และคณะทำงาน เป็นการระดมสมองจากผู้ทรงคุณวุฒิ โดยมีทีมเลขานุการส่วนกลางสรุป ปรับแก้ไขแผนฯ

๖.๔ การถ่ายทอดความรู้

-สื่อสารแผนแม่บทแห่งชาติ ว่าด้วยการพัฒนาสมุนไพรไทย ฉบับที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔ ผ่านการจัดพิธีมอบนโยบาย

-สื่อสารแผนแม่บทแห่งชาติ ว่าด้วยการพัฒนาสมุนไพรไทย ฉบับที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔ ผ่านสื่อสารสนเทศออนไลน์ต่างๆ

-จัดพิมพ์แผนแม่บทแห่งชาติ ว่าด้วยการพัฒนาสมุนไพรไทย ฉบับที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔ เผยแพร่ โดยส่งให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน



แผนภาพกระบวนการการจัดการความรู้ เพื่อประกอบการจัดทำแผนแม่บทแห่งชาติ ว่าด้วยการพัฒนาสมุนไพรรักษาโรคไทย ฉบับที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔

๗. ผลการจัดการความรู้

กระทรวงสาธารณสุข ร่วมกับกระทรวงที่เกี่ยวข้องรวม ๙ กระทรวง และภาคเอกชน ร่วมกันยก (ร่าง)แผนแม่บทแห่งชาติ ว่าด้วยการพัฒนาสมุนไพรไทย ฉบับที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔ เสนอคณะรัฐมนตรี ซึ่งขณะนี้คณะรัฐมนตรีเห็นชอบแผนฯดังกล่าวแล้ว มีรายละเอียดโดยสรุป ดังนี้

วิสัยทัศน์ “สมุนไพรไทยเพื่อความมั่นคงทางสุขภาพและความยั่งยืนของเศรษฐกิจไทย”

พันธกิจ

๑. พัฒนาสมุนไพรไทยให้เป็นที่ยอมรับ สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างเต็มศักยภาพและมีประสิทธิภาพ
๒. สนับสนุนให้เกิดการผลิตสมุนไพรที่ได้มาตรฐาน มีคุณภาพ และสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ผลิตภัณฑ์สมุนไพร
๓. เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของสมุนไพรไทยในตลาดทั้งในและต่างประเทศ
๔. ส่งเสริมให้เกิดความรู้ความเข้าใจ และใช้สมุนไพรไทยอย่างถูกต้อง เหมาะสม

เป้าหมาย

๑. ประเทศไทยจะเป็นประเทศที่ส่งออกวัตถุดิบสมุนไพรคุณภาพและผลิตภัณฑ์สมุนไพรชั้นนำของภูมิภาค ASEAN
๒. มูลค่าของวัตถุดิบสมุนไพรและผลิตภัณฑ์สมุนไพรภายในประเทศเพิ่มขึ้นอย่างน้อย ๑ เท่าตัว

ยุทธศาสตร์

ยุทธศาสตร์ที่ ๑ ส่งเสริมผลิตผลของสมุนไพรไทยที่มีศักยภาพตามความต้องการของตลาดทั้งในและต่างประเทศ

โดยมีเป้าประสงค์ของยุทธศาสตร์นี้คือ ส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพร แปรรูปเบื้องต้นอย่างมีคุณภาพ ปริมาณวัตถุดิบสมุนไพรที่มีคุณภาพ มีความเพียงพอใกล้เคียงต่อความต้องการใช้ของผู้ประกอบการอุตสาหกรรม และอนุรักษ์สมุนไพรไทยให้คงไว้ใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน

ยุทธศาสตร์ที่ ๒ พัฒนาอุตสาหกรรมและการตลาดสมุนไพรให้มีคุณภาพระดับสากล

โดยมีเป้าประสงค์ของยุทธศาสตร์นี้คือ ผลิตภัณฑ์สมุนไพรมีศักยภาพในการแข่งขันทางการตลาดทั้งในและต่างประเทศ

ยุทธศาสตร์ที่ ๓ ส่งเสริมการใช้สมุนไพรเพื่อการรักษาโรคและการสร้างเสริมสุขภาพ

โดยมีเป้าประสงค์ของยุทธศาสตร์นี้คือ เพิ่มการใช้สมุนไพรในระบบสุขภาพ ในการรักษาโรคและเสริมสร้างสุขภาพ และเสริมสร้างพื้นฐานการพัฒนาการแพทย์แผนไทยและสมุนไพรไทยให้เป็นส่วนหนึ่งของระบบสุขภาพของประเทศในระยะยาว

ยุทธศาสตร์ที่ ๔ สร้างความเข้มแข็งของการบริหารและนโยบายภาครัฐเพื่อการขับเคลื่อนสมุนไพรไทยอย่างยั่งยืน

โดยมีเป้าประสงค์ของยุทธศาสตร์นี้คือ ประเทศไทยมีกลไกในการพัฒนาสมุนไพรที่มีศักยภาพเพื่อสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจของประเทศ

โดยยุทธศาสตร์ที่ ๑ -๓ มีเป้าหมายในการดำเนินการเพื่อส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาสมุนไพรให้ครบวงจรเริ่มตั้งแต่การผลิตวัตถุดิบและสารสกัดสมุนไพรที่ตรงตามความต้องการและมีคุณภาพ

(การส่งเสริมการพัฒนาสมุนไพรไทยในช่วงต้นทาง) การผลิตผลิตภัณฑ์สมุนไพรด้วยกระบวนการผลิตที่มีคุณภาพและได้รับการรับรองมาตรฐานต่างๆ เพื่อพัฒนาความสามารถในการแข่งขันของผู้ประกอบการและสร้างความมั่นใจแก่ผู้บริโภค (การส่งเสริมการพัฒนาสมุนไพรไทยในช่วงกลางทาง) และการส่งเสริมการขายผลิตภัณฑ์สมุนไพร รวมทั้งผลักดันให้เกิดการใช้สมุนไพรเพื่อการรักษาโรคและการสร้างเสริมสุขภาพ เพื่อเป็น

ทางเลือกในการสร้างความมั่นคงทางสุขภาพของประชาชนร่วมกับการแพทย์แผนปัจจุบันในระบบสาธารณสุข (การส่งเสริมและพัฒนาสมุนไพรไทยในช่วงปลายน้ำ) ขณะที่ยุทธศาสตร์ที่ ๔ มีเป้าหมายในการสร้างกลไกเพื่อสนับสนุนให้เกิดการดำเนินการพัฒนาสมุนไพรไทยอย่างต่อเนื่องและเป็นรูปธรรม ทั้งด้านกลไกเชิงนโยบายที่มั่นคง กลไกการกำหนดทิศทางการวิจัยและพัฒนาสมุนไพรและกลไกการสนับสนุนที่จะเอื้อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ที่ชัดเจนและแก้ไขอุปสรรคด้านกฎระเบียบ ทั้งนี้เพื่อให้การดำเนินการที่เป็นไปตามยุทธศาสตร์ที่ ๑-๓ สามารถบรรลุได้ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ การสอดประสานของยุทธศาสตร์ทั้ง ๔ ภายใต้แผนแม่บทแห่งชาติฯ นี้ จะเป็นกลไกการขับเคลื่อนให้เกิดการพัฒนาสมุนไพรไทยแบบครบวงจร

๘. การนำไปใช้:

ผู้เกี่ยวข้องนำข้อมูลเกี่ยวกับ แผนแม่บทแห่งชาติ ว่าด้วยการพัฒนาสมุนไพรไทย ฉบับที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔ เพื่อการขับเคลื่อนแผนฯ ให้บรรลุตาม วิสัยทัศน์ “สมุนไพรไทยเพื่อความมั่นคงทางสุขภาพและความยั่งยืนของเศรษฐกิจไทย” ที่ตั้งไว้

๙. แหล่งอ้างอิง:

๙.๑ สำนักงานคณะกรรมการนโยบายสมุนไพรแห่งชาติ

กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

๙.๒ เอกสารแผนแม่บทแห่งชาติ ว่าด้วยการพัฒนาสมุนไพรไทย ฉบับที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔

๙.๓ เว็บไซต์กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

<http://www.dtam.moph.go.th/>